

слова, появится только в результате "постановки" долгосрочного эксперимента по использованию этой валюты.

Список литературы:

1. Красильников О. Ю. Преимущества и недостатки развития криптовалют // Изв. Саратов. ун-та Нов. сер. Сер. Экономика. Управление. Право. 2019. Т.4 - С. 151-158.
2. prostocoin.com
3. global-cryptocurrency-benchmarking-study

Тәңірберген С.С., 2 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.м., аға оқытушы Топшахова Г.Р.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА САҚТАНДЫРУ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУ БОЛАШАҒЫ

Қазақстандық сақтандыру нарығының қалыптасқан үлгісі мемлекет экономикасының қажеттіліктеріне сай келмейді және сақтандыруға жүктелген негізгі қызметтерді толық атқармайды. Тіпті еліміздің ірі сақтандыру компаниялары да капиталдың төмен деңгейіне байланысты әлемдік нарықтағы шетелдік шағын компаниялармен бәсекелесе алмайды. Бұған сақтандыру нарығының аса жоғары емес көрсеткіштері, құрылымдағы сәйкессіздіктер мен тиімділіктің төмен деңгейі дәлел болады.

Сақтандыру ұйымдарының капиталындағы шетел инвестицияларының басым болуы қазақстандық сақтандыру секторын ғана емес ел экономикасын түгелдей халық-аралық капиталға тәуелді етеді. Қазақстан үшін маңызы бар салаларда қызмет ететін кәсіпорындарға қатысты сақтандыру тарифтері жоғарлап, әлемдік нарықта олар өндіретін тауарлардың бәсекеге қабілеттілік деңгейі төмендейді. Қазақстанның сақтандыру нарығы инфрақұрылымының даму деңгейі қалыптасқан тәуекелдермен жұмыс үшін жеткілікті дәрежеде емес. Сақтандыру нарығындағы делдалдық қызмет бірқатар институционалдық шектеулерге ие[1]. Сақтандыру нарығы құрылымының төмен деңгейі сақтандыру ұйымдарының монополизациялануына және сақтандырушылардың қызмет сапасының төмендеуіне әкеп соғады.

Қазіргі уақытта сақтандыру ұйымдары арасындағы негізгі бәсекелестік бағаға сәйкес құрылған. Көптеген сақтандыру ұйымдары агрессивті маркетинг саясатын ұстанып сақтанушыларды демпинг арқылы тартуға тырысады. Нәтижесінде сақтандыру нарығында тұрақсыздық дамып, шағын ұйымдардың банкроттыққа ұшырау ықтималдығы жоғарлайды, мұның бәрі өз кезегінде сақтанушылардың сақтандыру ұйымдарына деген сенімін жояды.

Сақтандыру нарығында қызмет ететін қатысушылардың біліктілік деңгейі дамыған нарық стандарттарына сай келмейді. Сюрвейерлер мен авариялық комиссарлардың сақтандырушыларға тәуелділігі сақтанушылардың оларға деген сенімін азайтып, отандық сақтандырудың дамуында бірқатар кедергілер туғызады.

Жалпы алғанда сақтандыру нарығын дамыған нарық деңгейіне жеткізу жолында бірқатар мәселелерді шешу қажет. Нарықтың сандық көрсеткіштерінің өсімі оның инфрақұрылымының, тұрақтылығы мен транспаренттілігінің дамуымен, реттеу мен заңдық негізінің жетілдірілуімен тұспа - тұс келуі қажет. Сақтандыру жүйесінің тиімді және сапалы қызметі үшін бағалаушылар, сюрвейерлер және техника сарапшылары секілді жоғары мамандандырылған қатысушылары болу керек.

Сақтандыру секторы банк секторына қарағанда әлемдік қаржы дағдарысы кезінде тұрақтылық қалпын сақтай білді. Өте жоғары қарқынмен ерікті жеке сақтандыру дамыды, оның өсімі өткен жылмен салыстырғанда 68,3%-ы құраған. Дағдарыс көптеген кәсіпкерлердің сақтандыруға деген көзқарасын өзгертті, олар тәуекелдерді басқаруда сақтандырудың маңызын жете түсінді.

2013 жылдың 1 қаңтарынан бастап сақтандырушылардың бірінғай сақтандыру базасы құрылып, әр сақтандыру ұйымы барлық жасалған келісімшарттар туралы мәлеметті осы базаға енгізіп отырды. Бұл үрдіс сақтандыру нарығын ашық етіп қоймай, көптеген ұйымдардың бизнес - үрдісіне де әсер етті. Жалпы алғанда 2013 жылдағы сақтандыру нарығының даму қарқыны өткен жылмен салыстырғанда 10-15%-ын құрады.

Қазақстан Республикасының сақтандыру нарығы 2019 жылдың қорытындылары бойынша өткен жылғымен салыстырғанда сақтандыру сыйақыларын 4%-ға артық жинап, ол 385 млрд. теңгені құраған. Өткен жылдың қорытындысы бойынша ҚР-ның сақтандыру ұйымдарының активтері 1 трлн. теңгеден асып, бұл 2018 жылмен салыстырғанда 13 %-ға артық болды. Ұлттық сақтандыру

ұйымдарының жиынтық меншік капиталы 468 млрд. теңгені құрап, өткен жылғымен салыстырғанда 14%-ға артқан[2]. Есептік жылда сақтандыру және қайта сақтандыру ұйымдары сақтандыру келісім шарттары бойынша жалпы сомасы 95 млрд. теңгеге тең өтемақы төлеген және өткен жылмен салыстырғанда өсімі 7%-ға жетті. Қазақстанның БЭК-ке және БСҰ - ға өтуі елдің сақтандыру нарығына шетелдік инвестициялардың құйылуына жол ашады, әйтсе де бұл шұғыл жүзеге асатын құбылыс емес.

Осы жылдан бастап міндетті сақтандыру түрлері оңтайландырылып заңға өзгерістер енгізілді. Еске сала кететін болсақ 2019 жылдың 1 қаңтарынан бастап Қазақстанда электронды сақтандыру жүзеге асырыла бастады, және осының аясында онлайн - режимде электронды полистерді сақтандыру ұйымдарының сайттарында сатып алу жүргізіле бастады. Тек бірінші тоқсанның өзінде жылдық көлемнің 20 пайызы сатылымға түскен. Бұл онша жақсы көрсеткіш емес, себебі тұтынушылардың да наразылығын тудыратын жайыттар да орын алған. Мемлекеттік базадағы ақпараттардың анық болмауы, соның бір мысалы.

Осыдан бұрын да көтерілген мәселелердің бірі - міндетті медициналық сақтандыру. Сақтандырудың бұл түрі барлық дамыған елдерде жақсы тараған, және де біздің де сақтандыру нарығымызға қосар үлесі мол болады. 2020 жылдың қаңтарынан бастап міндетті медициналық сақтандыру толығымен қызметін бастап, алғашқы нәтижелерін халық сезіне жатар, әзірше жиналған қордың көлемі өте ауқымды болғанымен, бұл механизмді оңтайлы іске қосу уақыттың еншісінде. Сондай ақ, болашақта сақтандыру нарығына кіретін шетелдік компаниялардың әкелетін жаңа лебі сақтандыру нарығын жоғары дәрежеге көтереді, әрине өз талаптарымызды нақты қоя білсек нарықта үлкен жетістіктерге қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер

1. Воробьева С.М. Страхование// Болашақ .- Караганды , 2015.№2.-232с.
2. Сайт Первого банковского форума. Электронный ресурс.-Режим доступа: banker7kz/index.php/topic/34536-ao-strah

Toktassova S.S., 2nd year student (Y.A. Buketov Karaganda State University)
Scientific supervisor – PhD in Economics, assistant professor Elchibaeva A.A.

THE IMPORTANCE OF TAX CONTROL IN MODERN CONDITIONS

Tax control is a comprehensive and purposeful system of economic and legal actions of the competent public authorities, which is based on tax legislation and aimed at collecting and analyzing information on the fulfillment by taxpayers of the obligation to pay taxes.

The purpose of the tax control is to identify facts about violation of tax legislation, to suppress them, to assure the reliability of data on the completeness and timeliness of taxes and fees? As well as to verify the legality of operations and actions and to hold taxpayers accountable.

Tax control is an essential condition for the functioning of the tax system. In the absence or low efficiency of tax control, it is difficult to expect that taxpayers will pay taxes and fees in full and on time. Thus, tax control allows to replenish the state budget and discipline taxpayers.

Taxes are the main source of the state's existence and therefore it is extremely interested in all its requirements laid down in the relevant of tax legislation to be implemented properly. This applies not only to taxpayers, but also to other persons involved in the organization and implementation of taxation.

The subjects of tax control constitute the tax authorities of the state, which have the use of the exceptional right to conduct tax audits.

The objects of tax control could be persons who are legally assigned tax legislation.

The subject of tax control is the fulfillment by the audited person of the duties assigned to him by tax legislation.

Tax control is one of the most well-organized types of state control. The material interest of the state, permeating the entire sphere of tax control is explained by the fact that tax evasion is a problem that prevails over all other problems of both economic and social sector. Basically, tax control is executed through the activities of executive authorities, and more specifically, through the activities of state tax authorities.

According to the Committee on the legal statistics and special accounts of the state office of public Prosecutor of Republic of Kazakhstan, the number of criminal cases instituted for tax evasion is: 2017 - 677 cases out of 73 105 tax audits; 2018 - 463 cases out of 76 794 tax audits; 2019 - 295 cases out of 42 018 tax audits.